

Hedendaags links extremisme en actierepertoires

OVERTUIGERS, AFDWINGERS EN GEWELDPLEGERS

Links is een containerbegrip. Het begrip wordt in overheidsnota's veelvuldig gebruikt, maar is **nauwelijks richtinggevend**, stellen *Laurens van der Varst*, *Tom van Ham* en *Abdessamad Bouabid*. In opdracht van het Programma Politie en Wetenschap voerden zij een verkennend onderzoek uit naar **extreemlinkse bewegingen in Nederland**. De grote verscheidenheid van initiatieven maakt een nuchtere inschatting van veiligheidsrisico's verbonden aan linkse initiatieven lastig.

door Laurens van der Varst, Tom van Ham en Abdessamad Bouabid

Laurens van der Varst en Abdessamad Bouabid zijn werkzaam bij het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Tom van Ham is werkzaam bij Bureau Beke.

Nederland heeft een rijk verleden wat protestuitingen van 'links' betreft. Denk aan de Maagdenhuisbezetting, de betogingen tegen plaatsing van kernwapens op Nederlands grondgebied, de maoïstische Rode Jeugd en de gewelddadige acties van de Revolutionaire Anti-Racistische Actie (RaRa). Na de roerige jaren zeventig en tachtig is het laatste decennium

van de twintigste eeuw een periode van relatieve rust, totdat in 2003 het KLPD waarschuwt voor 'radicaal dierenrechtenactivisme'. Dierenrechtenactivisme is overigens geen uitsluitend links actiethema. Er zijn ook nationalistische groepen die zich op dit terrein begeven.

Verdere indicaties voor een toename van politiek geweld van linkse zijde én een gebrek aan kennis over extreemlinkse bewegingen in zowel Nederland als in het buitenland, vormen voor het Programma Politie en Wetenschap (P&W) aanleiding om een onderzoek te starten naar dergelijke bewegingen in Nederland.

Illustratie: Hans Sprangers

Uit de literatuur blijkt dat onduidelijk is wat het begrip 'links' precies inhoudt. Zo constateren Rosema, Aarts en Van der Kolk (2007) dat mensen wel enig idee hebben wat 'links' en 'rechts' betekent, maar ook dat het lastig is om de begrippen inhoudelijk te definiëren en dat deze inhoudelijke betekenis bovendien kan veranderen. Daarnaast blijkt het begrip extremisme niet eenduidig gedefinieerd te zijn.

Waar de overheid een ruime begrips-afbakening gebruikt, staat de wetenschap een enge afbakening van het begrip extremisme voor

De overheid definieert extremisme in 2009 als: 'het fenomeen waarbij personen of groepen bij het nastreven van bepaalde idealen bewust over de grenzen van de wet gaan en (gewelddadige) illegale acties plegen' (TK 29 754, nr. 175). Waar de overheid deze ruime begripsafbakening gebruikt – met het gevolg dat elke wetsovertreding met het doel veranderingen teweeg te brengen als extremistisch wordt gezien – staat de wetenschap een enge afbakening van het begrip extremisme voor.

Omdat de literatuur onvoldoende leidraad biedt om het onderzoek in te kaderen, hebben we in ons

onderzoek gekozen voor een alternatieve, open bron: de website www.indymedia.nl. Deze site is een *open posting* systeem voor linksgeoriënteerde politieke acties, actieoproepen en actieverslagen. De bron heeft ons in staat gesteld een grote variatie aan initiatieven binnen het 'linkse spectrum' te verzamelen. Het begrip 'initiatieven' omvat hier een gevarieerd scala aan acties, aankondigingen, websites, individuen, groepen, netwerken en andere organisaties die een of meerdere doelen nastreven. We hebben ons geconcentreerd op zes thema's, namelijk Vrijheid, repressie & mensenrechten, Natuur, dier & mens, Gentechnologie, Antifascisme, Antiglobalisme en Antimilitarisme. Over de tussen januari 2008 en augustus 2009 gevonden initiatieven is meer informatie verzameld met een verdiepende internetsearch en interviews met respondenten uit de inlichtingenhoek (RID, AIVD), de wetenschap en de journalistiek. Er zijn diverse pogingen gedaan om activisten zelf te spreken, maar die hebben nauwelijks resultaat gehad.

MIDDELEN EN TACTIEKEN

In totaal zijn in de onderzoeksperiode 234 initiatieven verzameld. Het betreft een verzameling variërend van organisaties en netwerken als Greenpeace en GroenFront, tot solisten als de Vegan Streaker en claimnamen als het Animal Liberation Front (ALF). We hebben onder meer gekeken naar de middelen en tactieken die zij gebruiken om hun doelstellingen te verwezenlijken. Middelen en tactieken blijken gecategoriseerd te kunnen worden als beïnvloeding c.q. informatieverstrekking, symbolische actie en directe actie. Onder beïnvloeding verstaan we folders, websites en andere bronnen van (al dan niet gekleurd) informatiemateriaal. Demonstraties en bijeenkomsten zijn voorbeelden

IDEALISTISCH PRAGMATISME

Links is een containerbegrip, zo blijkt ook uit dit onderzoek. Binnen de hedendaagse initiatieven zijn zeker sporen van marxistische, socialistische en anarchistische ideologieën zichtbaar. Maar ook sporen van nationalistisch en rechts gedachtengoed; sommige initiatieven zijn apolitic. Bovendien lijkt het ideologische gehalte beperkt en hebben revolutionaire idealen in de 21ste eeuw plaatsgemaakt voor idealistisch pragmatisme. Initiatieven trachten bescheiden doelen te bereiken, doen dat niet 'koste wat het kost' en richten zich vaker op onderdelen van beleid dan op utopische doelen als 'vernietiging van het kapitalisme' of 'de staat'.

OPEN BRON

De keuze voor het gebruik van de open bron www.indymedia.nl gaat inherent gepaard met methodologische kanttekeningen. Zo zullen niet alle initiatieven de site gebruiken om verslag van hun activiteiten te doen (waardoor een vorm van zelfuitsluiting optreedt), niet alle activiteiten melden en niet (altijd) neutrale informatie posten.

van symbolische actie. Acties waarbij sprake is van strafbare feiten – variërend van bekladding tot ernstiger vormen van geweld – hebben we gedefinieerd als directe actie.

Circa een kwart bedient zich van directe actie

Uit het onderzoek blijkt dat circa een kwart van de gevonden 234 initiatieven zich bedient van directe actie. Binnen het antifascisme, waarbinnen initiatieven als de Antifascistische Actie (AFA) acteren, hanteren vijftien initiatieven directe actie, wat met name gevolgen heeft voor de (handhaving van de) openbare orde. Geweld wordt binnen het antifascisme gebruikt tegen tegenhangers en tegen de overheid. Dat wil zeggen tegen personen die – in de ogen van antifascisten – fascistisch zijn en tegen het gezag, wanneer dit in wil grijpen als een confrontatie tussen beide groepen uit de hand loopt. Het gevonden aantal antimilitaristische initiatieven dat betrokken is bij directe actie behoeft nuancering; een aantal antimilitaristische initiatieven is met name aanwezig bij protesten die uitmonden in verstoringen van de openbare orde of waarbij ingrijpen ter handhaving daarvan noodzakelijk is. Hun rol bij deze ordeverstoringen is echter onduidelijk.

Uitingen van directe actie die ‘dichterbij’ personen komen, vinden we vooral bij het dierenrechten- en asielactivisme. We zien daar dat bepaalde groepen, zoals het Dierenbevrijdingsfront (DBF), zich met acties – vaak bekladdingen – op directieleden van bedrijven richten, ook in de privésfeer. De zogenoemde *home-visits*. Bovendien komen binnen deze actiethema’s actiecampagnes voor, waarin met een mix van softe en hardere acties druk op tegenstanders wordt uitgeoefend. Een voorbeeld zijn de actiecampagnes tegen de nieuwbouw van detentiecentra. Deze campagnes richten zich tegen de gehele keten van samenwerkingspartners (te denken valt aan bijvoorbeeld uitzendbureaus, architecten en aannemers, maar ook politieke besluitvormers). De harde acties worden met verklaringen op internet opgeëist door claimnamen als ‘The Anarchist Fire’.

Wanneer het linkse spectrum als een piramide-model wordt gezien, bestaat de brede onderlaag van de piramide uit wat wij *overtuigers* noemen, die zich alleen van legale tactieken bedienen. Een kleiner aantal initiatieven is te omschrijven als *afdwinger* en aan de smalle top bevinden zich de *geweldplegers*. Zie ook het kader. Deze resultaten zijn in overeenstemming met het piramidemodel dat de AIVD (2004) enkele jaren geleden hanteerde voor de typering van initiatieven. Overigens zijn initiatieven niet altijd op één bepaald thema actief en kunnen zij zich bewegen op meerdere fronten. Zo kunnen ze bijvoorbeeld streven naar de verbetering van dierenrechten, maar zich ook inzetten voor het milieu. Deze *cross over* is ook zichtbaar in gehanteerde tactieken: bewezen (succesvolle) acties in het buitenland of binnen andere thema’s worden door andere initiatieven overgenomen.

Door gebruikmaking van de huidige overheidsdefinitie van extremisme worden niet alleen initiatieven in de piramidetop, maar ook die in de brede tussenlaag als extremistisch geëtiketteerd. Het is tevens niet ondenkbaar dat in de vertaalslag tussen abstracte AIVD nota’s en de gemeentelijke en politieke praktijk, noodzakelijke nuance verloren gaat. Dat is onwenselijk, omdat het kan leiden tot criminalisering van initiatieven én tot overschatting van veiligheidsrisico’s.

Met onschuldig ogende acties zoals bekladdingen kan ook druk op slachtoffers worden uitgeoefend

Hoewel in het voorgaande directe acties nadrukkelijk naar voren komen, zijn kanttekeningen op hun plaats. Ten eerste zijn de gepleegde wets-overtredingen doorgaans te omschrijven als lichte vergrijpen, zoals de weigering van een ambtsbevel. (Indirect) geweld tegen personen en goederen, waaronder verbale intimidatie, bekladdingen en *home-visits*, komen slechts in beperkte mate voor in de actierepertoires. Daarmee is niet gezegd dat met onschuldig ogende acties, zoals bekladdingen, geen druk op slachtoffers kan worden uitgeoefend. Dat kan wel degelijk. Het strafrecht biedt in die gevallen echter weinig soelaas voor slachtoffers.

OVERTUIGERS, AFDWINGERS EN GEWELDPLEGERS

Op basis van het empirisch materiaal is een voorlopige typologie van initiatieven opgesteld. Er is een driedeling gemaakt tussen *overtuigers*, *afdwingers* en *geweldplegers*. De typen onderscheiden zich van elkaar door de tactieken en middelen die zij inzetten om hun ideaal te bewerkstelligen. Hieronder volgt een beschrijving van de onderscheiden typologieën.

Overtuigers putten uit legale actietactieken en -middelen en blijven bewust binnen de grenzen van de wet. Hun actierepertoire varieert van beïnvloeding c.q. informatie-verstrekking tot symbolische actie en actiecampagnes. De dreiging die van overtuigers uitgaat is minimaal.

Afdwingers keuren het overtreden van de wet niet expliciet af wanneer dit het behalen van de beoogde doelen dient. Het actierepertoire van afdwingers is breed en gevarieerd en behelst naast beïnvloeding c.q. informatieverstrekking, symbolische actie en actiecampagnes ook directe actie. Deze directe acties kunnen het veiligheidsgevoel van diegenen tegen wie de actie gericht is aantasten en gaan incidenteel – en niet noodzakelijk bewust – gepaard met veiligheidsrisico's.

Geweldplegers blijven bewust niet binnen de grenzen van de wet. Zij plegen fysiek geweld tegen goederen en/of personen of dreigen daarmee om hun doelstellingen te verwezenlijken. Aan geweldplegers zijn derhalve de grootste veiligheidsrisico's verbonden.

Het is daarnaast belangrijk te benadrukken dat directe actie het actierepertoire van de gevonden initiatieven niet domineert. Democratische (lees: legale) tactieken zoals beïnvloeding van de publieke opinie met bijvoorbeeld onlinepetities en folders en symbolische acties overheersen binnen het actierepertoire. Net als vroeger is ook tegenwoordig slechts een enkeling bereid 'een stap verder te gaan' om zijn doelstellingen te verwezenlijken.

Dit is een noodzakelijk besef, dat niet altijd strookt met de dominante beeldvorming als gevolg van beeldbepalende incidenten. Door acties, zoals die tegen het Venrayse 'Science Link' en de bommelding bij de Universiteit Wageningen, lijkt het er soms op dat alle initiatieven waarbij actie wordt gevoerd gevaarlijk zijn. Dat is niet het geval. Bovendien richten initiatieven zich op specifieke doelwitten en zijn ze actief bij specifieke gelegenheden. De acties zijn daarmee in grote mate voorzienbaar, wat autoriteiten in staat stelt tot publiek-private samenwerking in de voorbereiding op acties. Daarmee kunnen acties niet worden voorkomen, maar kunnen de autoriteiten wel op deze acties inspelen. Een goed functionerend samenspel tussen de overheid en bedrijven biedt wat ons betreft dan ook aanknopingspunten om veiligheidsrisico's te beheersen. <<